HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

23 aprilie 2015 *

„Trimitere preliminară — Directiva 93/13/CEE — Clauze abuzive — Contract de asigurare — Articolul 4 alineatul (2) — Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor contractuale — Excluderea clauzelor referitoare la obiectul principal al contractului — Clauză care urmărește să garanteze acoperirea plății ratelor unui contract de împrumut imobiliar — Incapacitate totală de muncă a împrumutatului — Excludere de la beneficiul acestei garanții în caz de aptitudine recunoscută de a exercita o activitate remunerată sau neremunerată”

În cauza C-96/14,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de tribunal de grande instance de Nîmes (Franța), prin decizia din 26 februarie 2014, primită de Curte la 28 februarie 2014, în procedura

Jean-Claude Van Hove

împotriva

CNP Assurances SA,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul M. Ilešič, președinte de cameră, domnul A. Ó Caoimh, doamna C. Toader (raportor) și domnii E. Jarašiūnas și C. G. Fernlund, judecători,

avocat general: domnul N. Jääskinen,

grefier: domnul V. Tourrès, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 9 decembrie 2014,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru CNP Assurances SA, de P. Woolfson și de I. de Seze, avocats;

— pentru guvernul francez, de S. Menez, de D. Colas și de S. Ghiandoni, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Europeană, de M. Owsiany-Hornung și de M. van Beek, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: franceza.

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul Van Hove, pe de o parte, și CNP Assurances SA (denumită în continuare „CNP Assurances”), pe de altă parte, în legătură cu caracterul pretins abuziv al unei clauze contractuale incluse într-un contract de asigurare și care comportă definiția incapacității totale de muncă în vederea acoperirii de către această societate a plății ratelor împrumuturilor imobiliare contractate de domnul Van Hove.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Al nouăsprezecelea și al douăzecilea considerent ale Directivei 93/13 sunt redactate după cum urmează:

„întrucât, în sensul prezentei directive, aprecierea caracterului abuziv nu se efectuează asupra clauzelor care descriu obiectul principal al contractului, nici asupra raportului calitate/preț al bunurilor sau serviciilor furnizate; întrucât obiectul principal al contractului și raportul calitate/preț pot fi, cu toate acestea, luate în considerare la aprecierea corectitudinii altor clauze; întrucât rezultă, *inter alia*, că, în cazul contractelor de asigurări, clauzele care definesc sau delimitează în mod clar riscul asigurat și răspunderea asigurătorului nu se supun unei astfel de aprecieri, deoarece aceste restricții sunt luate în considerare la calcularea primei plătite de către consumator;

întrucât contractele ar trebui redactate într-un limbaj clar și inteligibil, iar consumatorului ar trebui să i se ofere posibilitatea de a analiza toate clauzele și, în caz de dubiu, ar trebui să prevaleze interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator.”

4 Articolul 1 alineatul (1) din această directivă prevede:

„Scopul prezentei directive este de apropiere a actelor cu putere de lege și actelor administrative ale statelor membre privind clauzele abuzive în contractele încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator.”

5 Articolul 3 alineatul (1) din directiva menționată prevede:

„O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.”

6 Articolul 4 din Directiva 93/13 prevede:

„(1) Fără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.

(2) Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului [principal al] contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil."

7 Potrivit articolului 5 din această directivă:

„În cazul contractelor în care toate clauzele sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie întotdeauna redactate într-un limbaj clar și inteligibil. În cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei clauze, prevalează interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator. […]"

Dreptul francez

8 Articolul L. 132-1 al șaptelea paragraf din Codul consumului, care transpune în dreptul francez articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, prevede:

„Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor […] nu poartă nici asupra definirii obiectului principal al contractului, nici asupra caracterului adecvat dintre preț sau remunerație și bunul vândut sau serviciul prestat, în măsura în care clauzele sunt redactate în mod clar și inteligibil."

9 Articolul L. 133-2 din acest cod are următorul cuprins:

„Clauzele contractelor propuse de profesioniști consumatorilor sau neprofesioniștilor trebuie să fie prezentate și redactate în mod clar și inteligibil.

Acestea se interpretează, în cazul în care există îndoieli, în sensul cel mai favorabil pentru consumator sau pentru neprofesionist. […]"

Litigiul principal și întrebarea preliminară

10 În cursul lunii iulie 1998, domnul Van Hove a încheiat cu Crédit Immobilier de France Méditerranée două contracte de împrumut pentru suma de 340 600 de franci francezi (FRF) (51 924 de euro) și, respectiv, de 106 556 FRF (16 244 de euro), rambursabile în rate lunare de 434,43 de euro până la 31 martie 2016, pentru unul, și de 26,70 de euro până la 31 martie 2017, pentru celălalt.

11 La încheierea acestor contracte de împrumut, el a aderat la un „contract de asigurare grup" al CNP Assurances (denumit în continuare „contractul de asigurare"). Prima clauză a acestui contract de asigurare garantează plata ratelor „datorate de împrumutați părții contractante în caz de deces, de invaliditate permanentă și absolută sau a 75 % din rate în caz de incapacitate totală de muncă".

12 În temeiul celei de a doua clauze a contractului menționat, „[a]siguratul este în stare de incapacitate totală de muncă atunci când, la expirarea unei perioade de întrerupere continue a activității de 90 de zile (denumită perioadă de absență), se găsește în imposibilitatea de a relua orice activitate remunerată sau neremunerată ca urmare a unui accident sau a unei boli".

13 La 17 februarie 2010, domnul Van Hove a intrat în concediu medical din cauza unei recidive legate de un accident de muncă datând din 13 iunie 2000. Starea sa de sănătate s-a stabilizat la 17 octombrie 2005. În ceea ce privește incapacitatea permanentă parțială de muncă în care se află, aceasta a fost evaluată la 23 %.

14 La 14 mai 2005, el a fost operat de o fistulă, reținându-se că rezulta din accidentul de muncă. Data stabilizării stării sale de sănătate a fost stabilită la 4 noiembrie 2005, iar incapacitatea permanentă parțială de muncă a fost evaluată la 67 %. Un nou concediu medical i s-a acordat la 3 august 2007, din cauza agravării amețelilor, și a fost prelungit până la 22 februarie 2008.

15 Începând cu data de 1 ianuarie 2011, incapacitatea permanentă parțială de muncă în care se află a fost stabilită de asigurările sociale la 72 %. Pe acest temei i-a fost alocată o pensie lunară de 1 057,65 de euro.

16 La 18 iunie 2012, pentru a stabili garanțiile datorate de CNP Assurances, medicul mandatat de această societate l-a examinat pe domnul Van Hove. El a concluzionat că starea de sănătate a acestuia îi permite să exercite o activitate profesională adaptată pe fracțiune de normă. Prin scrisoarea din 10 iulie 2012, CNP Assurances i-a notificat domnului Van Hove că, începând de la data de 18 iunie 2012, nu va mai plăti ratele împrumuturilor sale. Printr-o nouă scrisoare din 29 august 2012, ea și-a menținut refuzul de rambursare, precizându-i că, deși starea sa de sănătate nu mai era compatibilă cu reluarea profesiei anterioare, avea posibilitatea să exercite o activitate profesională adaptată, cel puțin pe fracțiune de normă.

17 La 4 martie 2013, domnul Van Hove a chemat în judecată CNP Assurances în fața instanței de trimitere. El solicită, cu titlu principal, în special în temeiul dispozițiilor din Codul consumului, declararea drept abuzive a clauzelor contractului încheiat cu CNP Assurances, privind definirea incapacității totale de muncă și condițiile în care garanția este dobândită, precum și obligarea pârâtei din litigiul principal la acoperirea sumelor restante datorate pentru cele două împrumuturi menționate mai sus începând din luna iunie 2012.

18 În susținerea cererilor formulate, domnul Van Hove arată că, pe de o parte, clauza contractului de asigurare care condiționează acoperirea de către asigurător de imposibilitatea absolută de a relua orice activitate remunerată sau neremunerată este abuzivă întrucât creează între părți un dezechilibru semnificativ în detrimentul consumatorului. Pe de altă parte, susține că definiția incapacității totale de muncă este redactată astfel încât nu permite consumatorului profan să înțeleagă domeniul de aplicare al acesteia.

19 CNP Assurances solicită instanței de trimitere, în esență, respingerea cererii privind acoperirea formulate de domnul Van Hove. Astfel, definirea incapacității totale de muncă, în sensul acestui contract, ar supune, pe de o parte, în termeni clari și preciși, acoperirea condiției ca persoana interesată să se afle în incapacitate totală de muncă. Or, ea arată că, din 18 iunie 2012, domnul Van Hove nu se mai află într-o situație de incapacitate totală de muncă, în sensul contractului menționat, întrucât medicul expert pe care l-a mandatat a apreciat că era apt să exercite o activitate profesională adaptată și i-a stabilit rata de incapacitate funcțională la 20 %. Ea precizează în această privință că criteriile luate în considerare pentru stabilirea acestei rate sunt diferite de cele reținute de asigurările sociale. Pe de altă parte, clauza menționată nu poate constitui o clauză abuzivă pentru că privește obiectul însuși al contractului și nu ar crea un dezechilibru semnificativ în detrimentul reclamantului, în măsura în care acesta a beneficiat de acoperirea plății ratelor sale mai mult de doi ani.

20 Instanța de trimitere subliniază că soluționarea litigiului cu care este sesizată impune pronunțarea asupra problemei dacă a doua clauză a contractului de asigurare constituie sau nu constituie o clauză abuzivă.

21 Instanța de trimitere precizează că, printr-o hotărâre recentă, Cour de cassation a statuat că o clauză referitoare la garantarea incapacității temporare totale de muncă, care prevede că indemnizațiile zilnice sunt plătite în perioada în care starea sănătății asiguratului nu îi permite, temporar, să efectueze nicio activitate profesională și care precizează că respectivele indemnizații îi sunt plătite până la data la care poate relua o activitate profesională, oricare ar fi aceasta, definește obiectul principal al contractului și intră sub incidența articolului L. 132-1 al șaptelea paragraf din Codul

consumului. Astfel, tribunal de grande instance de Nîmes apreciază că, având în vedere această hotărâre, clauza în discuție în cauza pendinte în fața sa ar putea fi exclusă, în temeiul dispoziției respective, din domeniul de aplicare al noțiunii „clauză abuzivă”.

22 Pe de altă parte, deși instanța de trimitere constată, contrar celor susținute de domnul Van Hove, că termenii clauzei respective, potrivit căreia acoperirea incapacității totale de muncă este supusă condiției ca asiguratul să se găsească în „imposibilitatea de a relua orice activitate remunerată sau neremunerată ca urmare a unui accident sau a unei boli”, sunt clari și precișI, ea subliniază totuși că nu este exclus ca respectiva clauză să se încadreze în noțiunea „clauză abuzivă” în sensul Directivei 93/13.

23 Astfel, aceeași instanță consideră că respectiva clauză, definind noțiunea „incapacitate totală de muncă”, stabilește condițiile necesare pentru a beneficia de garanția asigurării. Cu toate acestea, clauza menționată exclude de la beneficiul garanției amintite asiguratul care este recunoscut apt să exercite orice activitate profesională, chiar neremunerată. Or, potrivit instanței menționate, finalitatea unei polițe de asigurare precum cea în discuție în litigiul cu care a fost sesizată este de a garanta executarea corespunzătoare a angajamentelor asumate de împrumutat în ipoteza în care starea de sănătate a acestuia din urmă nu i-ar mai permite să exercite o activitate care să îi furnizeze veniturile necesare pentru a face față angajamentelor sale.

24 În măsura în care clauza menționată ar avea ca efect excluderea împrumutatului de la beneficiul garanției în caz de incapacitate totală de muncă, întrucât este declarat apt să exercite o activitate profesională, chiar și atunci când aceasta nu este susceptibilă să îi aducă niciun venit, ea ar priva polița de asigurare de o parte din obiectul său. Instanța de trimitere consideră, în consecință, că cea de a doua clauză a contractului de asigurare ar putea fi analizată în sensul că instituie un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților în detrimentul consumatorului.

25 În aceste condiții, tribunal de grande instance de Nîmes a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 4 alineatul (2) din Directiva [93/13] trebuie interpretat în sensul că noțiunea de clauză care se referă la definirea obiectului principal al contractului vizată de această prevedere cuprinde o clauză stipulată într-un contract de asigurare care urmărește garantarea acoperirii ratelor datorate împrumutătorului în caz de incapacitate totală de muncă a împrumutatului și care exclude asiguratul de la beneficiul acestei garanții dacă este declarat apt să exercite o activitate neremunerată?”

Cu privire la întrebarea preliminară

26 Cu titlu introductiv, trebuie amintit, pe de o parte, că, potrivit unei jurisprudențe constante, sistemul de protecție pus în aplicare prin Directiva 93/13 se bazează pe ideea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de un vânzător sau furnizor în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl determină să adere la condițiile redactate în prealabil de vânzător sau furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (a se vedea printre altele Hotărârea Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, punctul 48 și jurisprudența citată).

27 Pe de altă parte, având în vedere o astfel de situație de inferioritate, Directiva 93/13 obligă statele membre să prevadă un mecanism care să asigure ca orice clauză contractuală care nu a făcut obiectul unei negocieri individuale să poată fi controlată pentru aprecierea eventualului său caracter abuziv. Prin urmare, instanța națională trebuie să stabilească, ținând cont de criteriile prevăzute la articolul 3 alineatul (1) și la articolul 5 din Directiva 93/13, dacă, având în vedere împrejurările proprii ale speței,

o astfel de clauză îndeplinește criteriile bunei-credințe, echilibrului și transparenței prevăzute de această directivă (a se vedea Hotărârea Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 40 și jurisprudența citată).

28 În același mod, deși numai instanța de trimitere are competența de a se pronunța cu privire la calificarea acestor clauze în funcție de împrejurările proprii speței, nu este mai puțin adevărat că este de competența Curții să desprindă din dispozițiile Directivei 93/13, în speță cele ale articolului 4 alineatul (2) din aceasta, criteriile pe care instanța națională poate sau trebuie să le aplice la examinarea unor clauze contractuale în raport cu acestea (Hotărârea Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 45).

29 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că o clauză stipulată într-un contract de asigurare care urmărește să garanteze acoperirea plății ratelor datorate împrumutătorului în caz de incapacitate totală de muncă a împrumutatului și care exclude acest asigurat de la beneficiul garanției menționate în cazul în care este declarat apt să exercite o activitate remunerată sau neremunerată intră sub incidența excepției prevăzute la această dispoziție.

30 Reiese din articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 că aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului principal al contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil.

31 Curtea a statuat deja că, întrucât dispoziția amintită prevede o excepție de la mecanismul de control pe fond al clauzelor abuzive care este prevăzut în cadrul sistemului de protecție a consumatorilor pus în aplicare prin Directiva 93/13, acesteia trebuie să i se dea o interpretare strictă (a se vedea Hotărârea Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 42, precum și Hotărârea Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punctul 49).

32 În acest cadru trebuie analizată întrebarea adresată de instanța de trimitere. Pentru a răspunde la această întrebare, este necesar să se examineze, pe de o parte, dacă o clauză precum cea în discuție în litigiul principal privește obiectul principal al unui contract de asigurare și, pe de altă parte, dacă o asemenea clauză este redactată în mod clar și inteligibil.

Cu privire la noțiunea „obiectul principal al contractului”

33 Clauzele contractuale care se circumscriu noțiunii „obiectul principal al contractului”, în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, trebuie înțelese ca fiind cele care stabilesc prestațiile esențiale ale acestui contract și care, ca atare, îl caracterizează (a se vedea în acest sens Hotărârea Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, punctul 34, precum și Hotărârea Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 49). În schimb, clauzele care au un caracter accesoriu în raport cu cele care definesc esența însăși a raportului contractual nu pot fi circumscrise noțiunii „obiectul principal al contractului”, în sensul acestei dispoziții (Hotărârea Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 50, precum și Hotărârea Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punctul 54).

34 În ceea ce privește problema dacă o clauză se circumscrie obiectului principal al unui contract de asigurare, trebuie arătat, pe de o parte, că, potrivit jurisprudenței Curții, o operațiune de asigurare se caracterizează prin faptul că asigurătorul se obligă, în schimbul plății prealabile a unei prime, să procure asiguratului, în cazul realizării riscului acoperit, prestația convenită la încheierea contractului (Hotărârea CPP, C-349/96, EU:C:1999:93, punctul 17, Hotărârea Skandia, C-240/99, EU:C:2001:140, punctul 37, și Hotărârea Comisia/Grecia, C-13/06, EU:C:2006:765, punctul 10).

35 Pe de altă parte, în ceea ce privește o clauză contractuală cuprinsă într-un contract de asigurare încheiat între un vânzător sau furnizor și un consumator, potrivit celui de al nouăsprezecelea considerent al Directivei 93/13, în astfel de contracte, clauzele care definesc sau delimitează în mod clar riscul asigurat și răspunderea asigurătorului nu se supun unei aprecieri a caracterului abuziv deoarece aceste restricții sunt luate în considerare la calcularea primei plătite de către consumator.

36 În speță, instanța de trimitere precizează că respectiva clauză contractuală constă în definirea noțiunii „incapacitate totală de muncă” și stabilește condițiile necesare pentru ca un împrumutător să poată beneficia de garantarea plății sumelor datorate de acesta în contextul împrumutului său. În aceste împrejurări, nu se poate exclude ca o asemenea clauză să delimiteze riscul asigurat, precum și răspunderea asigurătorului și să stabilească prestația esențială a contractului de asigurare în cauză, ceea ce este însă de competența instanței de trimitere să verifice.

37 În această privință, Curtea a avut ocazia să amintească faptul că examinarea unei clauze contractuale pentru a determina dacă aceasta se circumscrie noțiunii „obiectul principal al contractului”, în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, trebuie să fie efectuată având în vedere natura, economia generală și ansamblul prevederilor contractului, precum și contextul său juridic și factual (a se vedea în acest sens Hotărârea Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 50 și 51).

38 Prin urmare, revine instanței de trimitere sarcina să determine în ce măsură, având în vedere elementele amintite, clauza în discuție în litigiul pendinte în fața sa stabilește un element esențial al ansamblului contractual în care se înscrie, care, ca atare, caracterizează acest ansamblu.

39 În cazul în care instanța de trimitere ar concluziona că aceasta face parte din obiectul principal al acestui ansamblu contractual, instanța menționată ar trebui să verifice și dacă respectiva clauză este redactată de vânzător sau furnizor în mod clar și inteligibil (a se vedea în acest sens Hotărârea Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, punctul 32, precum și Ordonanța Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, punctul 72).

Cu privire la noțiunea „redactare clară și inteligibilă”

40 Curtea a avut ocazia să precizeze că cerința privind transparența clauzelor contractuale, consacrată de Directiva 93/13, nu poate fi redusă numai la caracterul inteligibil al acestora pe plan formal și gramatical. Dimpotrivă, întrucât sistemul de protecție pus în aplicare de Directiva 93/13 se întemeiază pe ideea că, în ceea ce privește, printre altele, nivelul de informare, consumatorul se află într-o situație de inferioritate față de vânzător sau furnizor, această cerință privind transparența trebuie înțeleasă în mod extensiv (a se vedea în acest sens Hotărârea Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 71 și 72, precum și Hotărârea Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punctul 73).

41 Prin urmare, prezintă pentru consumator o importanță esențială în vederea respectării cerinței privind transparența nu numai informațiile furnizate înainte de încheierea contractului în privința condițiilor angajamentului, ci și expunerea particularităților mecanismului de acoperire a plății ratelor datorate împrumutătorului în caz de incapacitate totală de muncă a împrumutatului, precum și relația dintre acest mecanism și cel prevăzut prin alte clauze, astfel încât consumatorul respectiv să fie în măsură să evalueze, pe baza unor criterii precise și inteligibile, consecințele economice care rezultă din aceasta în ceea ce îl privește. Aceasta este situația în măsura în care consumatorul ar decide, având în vedere aceste două tipuri de elemente, dacă intenționează să se oblige contractual față de un vânzător sau furnizor aderând la condițiile redactate în prealabil de acesta (a se vedea prin analogie Hotărârea RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punctul 44, Hotărârea Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 70 și 73, precum și Hotărârea Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punctul 74).

42 În speță, deși instanța de trimitere consideră că termenii clauzei în discuție în litigiul principal sunt clari și preciși, ea arată în același timp că expresia „a relua orice activitate remunerată sau neremunerată”, care figurează la această clauză, poate fi înțeleasă în diferite moduri. Pe lângă interpretarea sugerată de CNP Assurances, potrivit căreia această expresie permite și asiguraților care nu exercită o activitate remunerată la momentul unui accident sau al unei boli să fie considerați ca fiind în stare de incapacitate totală de muncă, nu se poate exclude ca, astfel cum s-a arătat la punctul 24 din prezenta hotărâre și cum au observat guvernul francez și Comisia Europeană în ședință, expresia menționată să poată fi interpretată în sensul că nu permite unei persoane care poate exercita o activitate oarecare să beneficieze de acoperirea plății ratelor pe care le datorează cocontractantului său în temeiul garanției pentru invaliditate.

43 Asemenea Comisiei, este necesar să se arate că nu poate fi exclus ca, în speță, chiar dacă clauza este redactată în mod corect din punct de vedere gramatical, ceea ce incumbă instanței de trimitere să aprecieze, conținutul acestei clauze să nu fi fost înțeles de consumator.

44 Astfel, această instituție arată că contractul de asigurare a fost încheiat în vederea protejării consumatorului de consecințele care ar rezulta din imposibilitatea sa de a face față ratelor lunare ale împrumuturilor sale. Prin urmare, acesta din urmă putea să se aștepte ca noțiunea „activitate remunerată sau neremunerată”, care figurează în contractul de asigurare și care este inclusă în definiția incapacității totale de muncă, să corespundă unei activități profesionale care, cel puțin în mod potențial, să poată face obiectul unei remunerații suficiente pentru ca el să își poată plăti ratele lunare ale împrumuturilor sale.

45 Așa cum rezultă din dezbaterile care au avut loc în cadrul ședinței, îndoielile referitoare la lipsa de claritate a clauzei în discuție în litigiul principal sunt amplificate de caracterul extrem de larg și de vag al expresiei „activitate remunerată sau neremunerată” utilizate la aceasta. În acest sens, termenul de activitate, după cum subliniază Comisia, poate îngloba orice operațiune sau activitate umană realizată în vederea îndeplinirii unui scop precis.

46 În speță, astfel cum arată guvernul francez în observațiile scrise, consumatorul nu a conștientizat în mod necesar, la momentul încheierii contractului în discuție în litigiul principal, împrejurarea că noțiunea „incapacitate totală de muncă”, în sensul acestuia, nu corespunde noțiunii „incapacitate permanentă parțială”, în sensul dreptului francez al asigurărilor sociale.

47 În consecință, în ceea ce privește particularitățile unei clauze contractuale precum cea în discuție în litigiul principal, revine instanței de trimitere sarcina de a stabili dacă, având în vedere ansamblul elementelor de fapt pertinente, printre care se numără publicitatea și informațiile furnizate de asigurător în cadrul negocierii contractului de asigurare, precum și, mai general, ansamblul contractual, un consumator mediu, normal informat și suficient de atent și de avizat putea nu numai să cunoască existența diferenței dintre noțiunea „incapacitate totală de muncă”, în sensul contractului în discuție în litigiul principal, și noțiunea „incapacitate permanentă parțială”, în sensul dreptului național al asigurărilor sociale, ci și să evalueze consecințele economice, potențial semnificative pentru el, ale limitării garanției incluse în polița de asigurare în conformitate cu cerințele care rezultă din jurisprudența amintită la punctul 41 din prezenta hotărâre.

48 Ar putea să fie deopotrivă relevantă în acest context împrejurarea că contractul în discuție în litigiul principal se situează într-un ansamblu contractual mai vast și este legat de contractele de împrumut. Astfel, nu se poate cere consumatorului, la încheierea unor contracte legate, aceeași vigilență în privința întinderii riscurilor acoperite de acest contract de asigurare ca în cazul în care ar fi încheiat în mod distinct contractul menționat și contractele de împrumut.

49 În ipoteza în care instanța de trimitere ar ajunge la concluzia că o clauză precum cea în discuție în litigiul principal nu intră sub incidența excepției prevăzute la articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, trebuie amintit că, în temeiul articolului 5 din această directivă, în cazul în care textul unei clauze contractuale nu este clar, prevalează interpretarea cea mai favorabilă consumatorului.

50 Prin urmare, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că o clauză stipulată într-un contract de asigurare și care urmărește să garanteze acoperirea plății ratelor datorate împrumutătorului în caz de incapacitate totală de muncă a împrumutatului nu intră sub incidența excepției care figurează la această dispoziție decât în măsura în care instanța de trimitere constată:

— pe de o parte, că, având în vedere natura, economia generală și stipulațiile ansamblului contractual căruia îi aparține, precum și contextul său juridic și factual, această clauză stabilește un element esențial al ansamblului menționat, care, ca atare, îl caracterizează și

— pe de altă parte, că respectiva clauză este redactată în mod clar și inteligibil, cu alte cuvinte, nu numai că este inteligibilă pentru consumator pe plan gramatical, ci și că contractul expune în mod transparent funcționarea concretă a mecanismului la care se referă respectiva clauză, precum și relația dintre acest mecanism și cel prevăzut prin alte clauze, astfel încât consumatorul amintit să fie în măsură să evalueze, pe baza unor criterii precise și inteligibile, consecințele economice care rezultă din aceasta în ceea ce îl privește.

Cu privire la cheltuielile de judecată

51 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

Articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretat în sensul că o clauză stipulată într-un contract de asigurare și care urmărește să garanteze acoperirea plății ratelor datorate împrumutătorului în caz de incapacitate totală de muncă a împrumutatului nu intră sub incidența excepției care figurează la această dispoziție decât în măsura în care instanța de trimitere constată:

— pe de o parte, că, având în vedere natura, economia generală și stipulațiile ansamblului contractual căruia îi aparține, precum și contextul său juridic și factual, această clauză stabilește un element esențial al ansamblului menționat, care, ca atare, îl caracterizează și

— pe de altă parte, că respectiva clauză este redactată în mod clar și inteligibil, cu alte cuvinte, nu numai că este inteligibilă pentru consumator pe plan gramatical, ci și că contractul expune în mod transparent funcționarea concretă a mecanismului la care se referă respectiva clauză, precum și relația dintre acest mecanism și cel prevăzut prin alte clauze, astfel încât consumatorul amintit să fie în măsură să evalueze, pe baza unor criterii precise și inteligibile, consecințele economice care rezultă din aceasta în ceea ce îl privește.

Semnături